

Katja Korhonen

Näkökulmia maahanmuuttajalasten kielitaidon tukemiseen

KOHOKOHDAT

- Toiminnallisella kaksikielisyydellä tarkoitetaan lapsen sujuvaa toimimista tämän omalla äidinkielellä sekä jollakin vieraalla kielellä. Sujuvasta toimimisesta voidaan puhua silloin, kun yksilö kokee oman kielten osaamisensa riittävän hyvänä vuorovaikutustilanteisiinsa nähden.
- Oman äidinkielen osaaminen tukee uuden kielen oppimista. Lapselle tulisi tarjota mahdollisuuksia oman äidinkielen harjoittamiseen koulussa.
- Yhteistyö eri toimijoiden välillä tukee kielitaitoa. Esimerkiksi perheiden, neuvoloiden, kolmannen sektorin toimijoiden, koulujen ja alan tutkijoiden välisen vuorovaikutuksen rooli on merkittävä kielitaidon tukemisessa.

Maahanmuuttajalasten kielten opetus puhuttaa Suomessa. Keskusteluissa on hiljattain korostunut se, kuinka maahanmuuttajien suomen kielen opetus tulisi aloittaa mahdollisimman nopeasti. Vallitsevasta keskustelusta huolimatta maahanmuuttajalapsen herkkyyttä ja tarvetta myös oman äidinkielen kokonaisvaltaiselle oppimiselle ei tulisi vähätellä. Maahanmuuttajalasten kielitaidon tukeminen on merkityksellistä niin oman äidinkielen kuin uuden kotimaan valtakielen, tässä tapauksessa suomen kielen, näkökulmasta.

Asiasanat:

kielitaidon tukeminen, maahanmuuttajalapset, oma äidinkieli, kielten opetus

Kielellisten taitojen ja lukemisen tukemisen -hankkeen päätösseminaari on pidetty 13.12.2017 Ruusupuistossa Jyväskylän yliopistossa. Päätösseminaarissa

järjestettiin paneelikeskustelu, jonka aiheena oli maahanmuuttajalasten kielitaidon tukeminen Suomessa. Paneelikeskustelun puheenjohtajana toimi Annastiina Kettunen Niilo Mäki Instituutista.

Paneelikeskustelun keskustelijat olivat Minna Suni (suomen kielen professori, erikoisala suomi toisena ja vieraana kielenä, Jyväskylän yliopisto), Seppo Heinonen (Lukuvaari, entinen opettaja), Adrienn Jalonen (oman äidinkielen opettaja, kaksikielisen perheen äiti), Pia Bärlund (Jyväskylän kaupungin kasvun ja oppimisen palvelut), Arja Seppälä (Monikulttuurikeskus Glorian toiminnanjohtaja) ja Liisa Ylikojola (MLL:n perhekeskustoiminnan koordinaattori).

Maahanmuuttajalasten kielten opetus puhuttaa Suomessa. Keskusteluissa on hiljattain korostunut, että maahanmuuttajien suomen kielen opetus

tulisi aloittaa mahdollisimman nopeasti. Vallitsevasta keskustelusta huolimatta maahanmuuttajalapsen herkkyyttä ja tarvetta myös oman äidinkielen kokonaisvaltaiselle oppimiselle ei tulisi vähätellä. Lapsen oma äidinkieli tai -kielet ja suomen kieli tukevat toisiaan, ja esimerkiksi uusissa opetussuunnitelman perusteissa monikielisuuden arvostus ja tukeminen korostuvat voimakkaasti.

Molemmat näkökulmat tulivat esille myös *Kielellisten taitojen ja lukemisen tukeminen* -hankkeen päätösseminaarissa. Paneelikeskustelussa puhuttiin lapsen kielitaidon merkityksestä niin oman äidinkielen kuin uuden kotimaan valtakielen, tässä tapauksessa suomen kielen, näkökulmasta.

Kielellisten taitojen ja lukemisen tukeminen -hanke on kolmen toimintavuotensa aikana tuottanut uutta tietoa, materiaalia ja toimintamalleja lasten lukutaidon ja kielellisten taitojen tueksi. Sen osana on kehitetty muun muassa kaksi erilaista Lukumummi ja -vaari -toimintamallia. Lukumummit ja -vaarit ovat toimintaan perehdytettyjä vapaaehtoisia senioreita, jotka tukevat kouluikäisten lasten lukutaitoa joko suomen kielellä koulupäivän aikana tai iltapäiväkerhossa lapsen omalla äidinkielellä. Hankkeessa myös tehtiin uusi korttipeli sanastoharjoitteluun sekä laajennettiin maahanmuuttajaperheille tarkoitettua Lukusilta.fi-sivustoa.

TOIMINNALLINEN KAKSIKIELISYYS LAPSEN NÄKÖKULMASTA

Paneelikeskustelu aloitettiin tarkastelemalla toiminnallisen kaksikielisy-

den käsitettä. Panelisteja pyydettiin pohtimaan, kuinka toiminnallinen kaksikielisyys saavutetaan käytännössä. Ennen kuin puheenvuoro annettiin itse panelisteille, puheenjohtajana toiminut Kettunen tarkensi, että toiminnallisella kaksikielisyydellä tarkoitetaan tässä kontekstissa lapsen sujuvaa toimimista kahdella kielellä, omalla äidinkielellään ja suomeksi.

Puheenvuoroissa korostui toiminnallinen kaksikielisyys uuden kielen, tässä tapauksessa suomen kielen, näkökulmasta. Keskustelijat kuvasivat toiminnallista kaksikielisyttä kyvyksi toimia eri kielenkäyttötilanteissa molemmilla kielillä riittävän hyvin. Heinonen tarkasteli toiminnallista kaksikielisyttä Lukumummi ja -vaari -toiminnan kautta. Hän kertoi toiminnan palvelevan lapsen suomen kielen oppimista nimenomaan toiminnallisuuden näkökulmasta: lapsi oppii niitä suomenkielisiä sanoja, jotka ovat arkielämän kannalta merkittäviä, ja näin sanavarasto laajenee hänen omiin vuorovaikutustilanteisiinsa sopivaksi.

Lukumummi ja -vaari -toiminta toki tukee suomen kielen osaamista sanavarastoa laajemminkin, sillä toiminnassa ollaan kaunokirjallisuuden äärellä, jolloin kieltä opitaan autenttisessa tekstiympäristössä. Tutuksi tulevat tilannesidonnaiset ilmaisut ja tekstilajitkin.

Heinonen muistutti, että oman äidinkielen osaaminen tukee uuden kielen oppimista. Tutkimuksissa on todettu oman äidinkielen osaamisen tukevan paitsi vieraiden kielten oppimista (Cummins, 2001; UNESCO, 2008) myös vieraalla kielellä opiskeltavissa oppiaineissa menestymistä (Thomas & Collier, 1997). Oman äidinkielen hallinta vaikuttaa myös vahvasti lapsen identiteettiin (Iskanius, 2006;

Pietikäinen ym., 2002). Monikielisyys tukee myös luovuutta, joustavaa ajattelua sekä monia muita inter- ja intrapersoonallisia ominaisuuksia (ks. esim. Fürst & Grin, 2017; Perry & Southwell, 2011).

Bärlund kuvaili toiminnallisen kaksikielisuuden ideaalitulannetta kahden tasavahvan kielen rinnakkaisuudeksi, ja Suni puolestaan nosti puheenvuoroissaan esille oman äidinkielen harjoittamisen merkittävyyden. Hän korosti, että oman äidinkielen taito on yhtä arvokas kuin suomen kielen taito, sekä arjessa että koulumaa-ilmassa. Olisi tärkeää pystyä käyttämään myös omaa äidinkieltä sekä konkreettisesti toiminnan tasolla että abstraktimallakin tasolla, kuten oppimisen välineenä koulussa. Kielitietoisesta oppimisen periaatteiden mukaisesti kaikkia oppiaineita pitäisi voida opiskella omalla äidinkielellä. Suni totesi vielä, että Suomessa omalla äidinkielellä opiskelu on valitettavasti edelleen hyvin haastavaa, vaikka kielitietoinen oppiminen tunnustetaan.

VUOROVAIKUTUS JA YHTEISTYÖ TEHOSTAVAT KIELITAITON TUKEMISTA

Läpi paneelikeskustelun tuli esiin, että kielitaito kehittyy yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus on konkreettinen keino tukea sekä lapsen oman äidinkielen kehittymistä että uuden kielen oppimista. Panelistit korostivat vanhempien roolia kielitaidon kehittämisessä. Jalonen painotti, että perheiden tulisi käyttää arjessa eri kieliä johdonmukaisesti, jotta lapsille kehittyisi joustava kielitaito. Bärlundin mukaan neuvoloissa voitaisiin ottaa entistä vahvemmin esille, että äidinkielen opet-

taminen alkaa jo kotona. Myös Suni alleviivasi neuvoloiden merkitystä kielen kehityksen tukemisessa, ja Ylikojola puhui terveydenhoitajien mahdollisuudesta hankkia koulutusta monikielisyysasioista. Lisäksi yleisöstä nousi kaksi puheenvuoroa, joissa kiitettiin neuvoloiden roolin ottamisesta esiin paneelikeskustelussa.

Molemmissa yleisöpuheenvuoroissa mainittiin myös senioriväestö, joka on merkittävä kolmannen sektorin voimavara muun muassa lasten kielenkehityksen tukemisessa. Jalonen summasi, että Lukumummi ja -vaari -toiminnassa toteutuu käytännössä eri tahojen, kuten koulujen, monikulttuurikeskusten, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, yliopiston ja tutkijoiden, yhteistyö. Tämän yhteistyön tarkoituksena on innostaa lapsia lukemaan ja myös tukea lapsia niin oman äidinkielen kuin suomen kielenkin oppimisessa.

Kolmannen sektorin korostumista lasten kielenkehityksen tukemisessa pidettiin myös ongelmallisena. Panelistit kysyivät, mikä on valtion rooli lasten kielenkehityksen tukemista koordinoivana tahona. Bärlundin mukaan esimerkiksi oman äidinkielen opetus perustuu kunnissa pitkälti vapaaehtoistyöhön. Hän toi esille koulujen resurssien rajallisuuden lasten oman äidinkielen – sydämen kielen – tukemisessa. Yhden ratkaisun tähän ongelmaan nimesi Suni, joka ehdotti kouluhenkilöstön jatkokoulutustumista parempaan oman äidinkielen tukemiseen kouluissa. Bärlund muistutti myös aineen- ja luokanopettajien koulutussisältöjen tärkeydestä. Ylikojola puolestaan painotti, että kolmannella sektorilla on tärkeä tehtävä vedota valtiovaltaan ja olla siten mukana hankkimassa lisäresursseja.

Seppälän mukaan lasten kielenke-

hitystä tukevaa vuorovaikutusta voitaisiin edistää aktivoimalla lasten perheitä mukaan koulujen toimintaan. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat tulisi saada mukaan koulujen toimintaan ja oman äidin kielen opetukseen. Myös Ylikojola korosti mahdollisuutta hyödyntää perheiden omaa asiantuntemusta kielenkehityksen tukemisessa kouluissa.

Panelistit puhuivat myös varhaiskasvatuksen roolista kielenkehityksen tukemisessa. Lapsen varhaisesta vieraan kielen oppimisesta ja sen hyödyistä on tehty useita tutkimuksia (ks. esim. Badny ym., 2012; Bialystok, 2001). Heinonen kuvaili varhaiskasvatusta lapsen luonnolliseksi kielenoppimisen ympäristöksi, jossa on läsnä pedagogisia osajia. Nämä varhaiskasvatuksen ammattilaiset tekevät pohjatyötä lapsen koulupolkua varten. Bärlund tähdensi lapsen olevan varhaiskasvatuksessa kielen oppimisen herkkyyksiässä. Paneelikeskustelun päätteeksi Suni muistutti vielä, että varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli uuden kielen oppimisessa. Tästä roolista huolimatta on tärkeää muistaa, ettei suomen kielen oppimisen tulisi viedä liikaa tilaa ja aikaa lapsen oman äidinkielen oppimiselta.

Maahanmuuttajalasten kielitaitoa voidaan tukea niin oman äidinkielen kuin vieraan kielen oppimisen näkökulmasta, monin eri tavoin ja eri ympäristöissä. Paneelikeskustelussa Bärlund korosti kielitaidon tukemisen yksinkertaisuutta: kuinka me kaikki suomea äidinkielenämme puhuvat olemme vuorovaikutustilanteissa osallisina maahan muuttaneiden, niin lasten kuin aikuistenkin, suomen kielen oppimisessa. Jokainen meistä voi omalla äidinkielen taidollaan tukea toisten kielenoppimista.

KIRJOITTAJATIEDOT:

Katja Korhonen, KM, on opiskellut pääaineenaan erityispedagogiikkaa. Hän on toiminut projektityöntekijänä Niilo Mäki Instituutissa kolme vuotta, pääosin Kielellisten taitojen ja lukemisen tukeminen -hankkeessa

LÄHTEET

- Bedny, M., Pascual-Leone, A., Dravida, S. & Saxe, R. A. (2012). Sensitive period for language in the visual cortex: distinct patterns of plasticity in congenitally versus late blind adults. *Brain and Language*, 122(3), 162–170.
- Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in development: Language, literacy & cognition*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why is it important for education? *Sprogforum*, 19, 15–20.
- Fürst, G. & Grin, F. (2017). Multilingualism and creativity: a multivariate approach. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 39(4).
- Haddad, C. (toim.) (2008). *Improving the quality of mother tongue-based literacy and learning: Case studies from Asia, Africa and South America*. Bangkok: UNESCO.
- Iskanius, S. (2006). *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in humanities 51. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Perry, L. B. & Southwell, L. (2011). Developing intercultural understanding and skills: models and approaches. *Intercultural Education*, 22(6), 453–466.
- Pietikäinen, S., Dufva, H. & Laihiala-Kankainen, S. (2002). *Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Ääniä Suomennimeltä. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* (s. 9–18). Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Thomas, W. R. & Collier, V. (1997). *School Effectiveness for Language Minority Students*. Washington, DC: National Clearinghouse for Bilingual Education.